

به چه اعمالی «جرم رایانه‌ای» گفته می‌شود؟

مطمئناً در دنیای پرتلاطم امروزی، یکی از موضوعاتی که می‌تواند جوامع بشری را از اختلافات شخصی و جمعی در امان بدارد...

مطمئناً در دنیای پرتلاطم امروزی، یکی از موضوعاتی که می‌تواند جوامع بشری را از اختلافات شخصی و جمعی در امان بدارد، «آشنایی با حقوق متقابل افراد با یکدیگر و قانون» است که مهمترین اثر این آشنایی و آگاهی را می‌توان در پیشگیری از وقوع بسیاری از مشکلات حقوقی دانست؛ بنابراین، امروز تلاش داریم تا موضوع «جرم رایانه‌ای» را بررسی کنیم.

در جهان امروز رایانه به موازات خدمات بی‌شمار خود، همچون دیگر دستاوردهای علمی-صنعتی امکان بهره بردن نادرست از آن و تبدیل به ابزاری برای جرم و بزه را دارد. افزون بر این، خود نیز می‌تواند موضوع جرم قرار گیرد؛ از این رو در بررسی جرائم مربوط به رایانه با دو تعریف از جرم رایانه‌ای رو به رو هستیم:

1- جرمی که در فضای مجازی (cyber) رخ می‌دهد؛ جرم رایانه‌ای است و بر اساس این دیدگاه، اگر رایانه ابزار و وسیله ارتکاب جرم باشد آن جرم را نمی‌توان در زمره جرائم رایانه‌ای قلمداد کرد.

2- در تعریف دوم هر فعل یا ترک فعلی که «در» یا «از طریق» یا «به کمک» سیستم‌های رایانه‌ای رخ می‌دهد؛ جرم رایانه‌ای قلمداد می‌شود. از این دیدگاه جرایم به 3 دسته تقسیم می‌شوند:

الف) رایانه موضوع جرم: در این دسته از جرائم رایانه و تجهیزات رایانه‌ای، موضوع جرایم سنتی (کلاسیک) مثل سرقت، تخریب تجهیزات و ... هستند.

ب) رایانه واسطه جرم: رایانه وسیله و ابزار ارتکاب جرم است و از آن برای جعل مدرک، گواهینامه و... استفاده می‌شود.

ج) جرائم محض رایانه‌ای: دسته سوم، جرائم محض، جرائمی مانند هک یا ویروسی کردن که صرفاً در فضای مجازی (cyber) اتفاق می‌افتد.

در اسناد و کنوانسیون‌های بین‌المللی درباره جرائم رایانه‌ای رویکردی دوگانه وجود دارد، به این معنا که هم ارتکاب جرائم رایانه‌ای محض مانند هک کردن جرم محسوب می‌شود و هم ارتکاب جرائم سنتی با استفاده از سیستم‌های رایانه‌ای، مانند نقض حقوق مالکیت معنوی، جرم‌تلقی شده است.

در کشور ما تعاریفی که در پیش‌نویس جرائم رایانه‌ای آمده جرم‌ها را به جرم‌هایی از قبیل کلاهبرداری کامپیوتری، جعل کامپیوتری، جاسوسی کامپیوتری، سابوتاژ کامپیوتری (تغییر، محو، متوقف سازی و شنود در خطوط ارتباطی و...) تخریب کامپیوتری، دستیابی غیرمجاز، شنود غیرقانونی و... تقسیم کرده و مجازات‌هایی برای برخورد با این جرائم در نظر گرفته شده است.

طبق قوانین کشور مواردی چون تحقیر و توهین به جنس زن، انتشار غیرمجاز اسناد، دستورها و مسایل مجرمانه، افترا به مقامات، نهادها و سازمانهای حکومتی، انتشار فیلترشکن، طرح مسائل نژادی و قومی، عرضه تجاری آثار سمعی و بصری بدون مجوز وزارت ارشاد، تبلیغ و ترویج مصرف سیگار، ترویج اسراف و تبذیر، شنود غیرمجاز، جاسوسی رایانه‌ای از مصادیق جرایم رایانه‌ای است.

مصادیق مختلفی برای محتوای مجرمانه در فضای مجازی تعریف شده که این موارد در هشت گروه کلی طبقه‌بندی شده‌اند.

از سامانه‌های فیلترینگ، انجام هرگونه فعالیت تجاری و اقتصادی رایانه‌های مجرمانه مانند شرکت‌های هرمی، ایجاد مراکز قمار در فضای مجازی جزو جرایم رایانه‌های مجرمانه می‌شوند.

امور سمعی و بصری و مالکیت معنوی

بخشی دیگر از محتواهای مجرمانه فضای مجازی به امور سمعی و بصری و مالکیت معنوی مربوط می‌شود و بر همین اساس انتشار و سرویس دهی بازیه‌های رایانه‌های مجرمانه، معرفی آثار سمعی و بصری غیرمجاز به جای آثار مجاز، عرضه تجاری آثار سمعی و بصری بدون مجوز وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و تشویق و ترغیب به نقض حقوق مالکیت معنوی برخی از این موارد جرم محسوب می‌شوند.

محتوای دعوت کننده به جرم

اما در گروه دیگر محتواهایی که تحریک، ترغیب، یا دعوت به ارتکاب جرم می‌کنند از جمله انتشار محتوای حاوی تحریک، ترغیب، یا دعوت به اعمال خشونت آمیز و خودکشی، تبلیغ و ترویج مصرف مواد مخدر، مواد روان گردان و سیگار، باز انتشار و ارتباط (لینک) به محتوای مجرمانه تارنماها و نشانی‌های اینترنتی مسدود شده، نشریات توقیف شده و رسانه‌های وابسته به گروه‌ها و جریان‌های منحرف و غیر قانونی، تشویق تحریک و تسهیل ارتکاب جرائمی که دارای جنبه عمومی هستند از قبیل اخلال در نظم، تخریب اموال عمومی، ارتشاء، اختلاس، کلاهبرداری، قاچاق مواد مخدر، قاچاق مشروبات الکلی و غیره، تبلیغ و ترویج اسراف و تبذیر، فروش، تبلیغ، توزیع و آموزش استفاده از تجهیزات دریافت از ماهواره جزو نمونه‌های این دسته از جرایم رایانه‌های مجرمانه می‌شوند.

انتخابات مجلس شورای اسلامی

گروهی دیگر از جرایم رایانه‌های مجرمانه نیز به انتخابات مجلس شورای اسلامی مربوط می‌شود و در قالب آن انتشار هرگونه محتوا با هدف ترغیب و تشویق مردم به تحریم و یا کاهش مشارکت در انتخابات، انتشار هرگونه ادعای غیرواقع مبنی بر توقف انتخابات و یا دعوت به تجمع اعتراض‌آمیز، اعتصاب، تحصن و هر اقدامی که به نحوی موجب اخلال در امر انتخابات شود، انتشار و تبلیغ علائم تحریم انتخابات گروه‌های ضد انقلاب و معاند، انتشار هجو یا هجویه و یا هرگونه محتوای توهین‌آمیز در فضای مجازی علیه انتخابات، انتشار هرگونه مطلب خلاف واقع مبنی بر انصراف گروه‌های قانونی از انتخابات، استفاده از سایت‌ها و وبلاگ‌های رسمی نهادها و دستگاه‌های دولتی جهت بهره‌برداری در تبلیغات نامزدهای انتخاباتی به عنوان مصادیق جرایم رایانه‌ای معرفی شده‌اند.

همچنین درج محتوای تبلیغاتی نامزدهای انتخاباتی خارج از مدت زمان مقرر شده برای فعالیت انتخاباتی، انتشار هرگونه محتوا در جهت تحریک و ترغیب، تطمیع و یا تهدید افراد به خرید و فروش آراء، رای دادن با شناسنامه جعلی و شناسنامه دیگری، جعل اوراق تعرفه‌های رای دادن بیش از یک بار و سایر روش‌های تقلب در رای‌گیری و شمارش آراء، انتشار هرگونه محتوا جهت ایجاد رعب و وحشت برای رای‌دهندگان یا اعضاء شعب، استفاده ابزاری از تصاویر زنان برای تبلیغات انتخاباتی و یا عدم رعایت شئون اسلامی در انتشار تصاویر مربوط به زنانی که نامزد انتخاباتی هستند، انتشار هرگونه محتوا در جهت توهین، افترا و نشر اکاذیب با هدف تخریب نظام و قوای سه‌گانه، سازمان‌های حکومتی و نهادهای اجرایی و نظارتی انتخابات به منظور بهره‌برداری انتخاباتی، انتشار هرگونه محتوا و مکاتبات دارای طبعه‌بندی (مجرمانه و سری) مرتبط با انتخابات، انتشار اخبار کذب از نتایج بررسی صلاحیت‌ها، شمارش آراء، ادعاهای بی‌اساس پیرامون تقلب در انتخابات یا مخدوش بودن انتخابات بدون دلیل و مدرک از دیگر مصادیق این جرم‌ها محسوب می‌شوند.